

Odiseu și Penelopa

Traducere din spaniolă și note de
MARIANA VARTIC

Itaca

*Atunci când spre Itaca vei porni-o,
dorește drumul cât mai lung să fie,
plin de peripeții și-nvățămintе.
Să nu te temi de Lestrygoni, nici de Ciclopi,
și nici de-a lui Poseidon mânie.
Nu-i vei întâmpina nîcîcînd în cale
dacă înaltă-ți va rămîne gîndirea, dacа doar simțiri alese
trupul și mintea îți vor stăpîni.
Cu Lestrygoni sau cu Ciclopi
sau cu sălbaticul Poseidon nu te vei întîlni,
dacă nu-i porți cumva în tine,
dacă sufletul tău nu ți-i va scoate-n față.
Dorește-ți drumul cât mai lung să-ți fie.
Să fie multe diminețile de vară
cînd, plin de bucurie și-ncîntare,
vei ancora în porturi neștiute.
Să zăbovești prin târguri feniciene
mărfuri de preț spre-a cumpăra de-acolo:
sidefuri și corali, ambră și fildes,
parfumuri senzuale felurite,
cât mai multe parfumuri senzuale.*

*Să poposești în multe orașe din Egipt,
de la-nțelepții lor să-nveți iară și iară.
Itaca să o porți mereu în minte,
pe țărmul ei s-ajungi e țelul tău.
Dar nu-ți scurta defel călătoria:
cât mai mulți ani e bine să dureze.
Când în insula ta vei ancora, bătrân,
bogat, cu tot ce-ai adunat în lungul drum,
să nu sperî bogăție Itaca să-ți ofere.
Acest frumos periplu ți-a dăruit Itaca.
Fără ca ea să fie, n-ai fi pornit la drum.
Altceva să-ți mai deie, vezi bine, nu mai are.
Săracă de-ți va părea, nu te-a-nșelat Itaca, să știi.
Cu-atâta experiență, poți înțelege-acuma,
când ești și tu înțelept, Ithacele ce-nseamnă.*

Konstantinos Kavafis¹
(1911)

1 Traducere de Elena Lazăr, în vol. *Opere complete. Poezia*, I, București, Editura Omonia, 2001.

Personaje¹

I. PÂNZA PENELOPEI

Penelopa

Odiseu

II. PEȘTERA LUI POLIFEM

Penelopa

Odiseu

Polifem

Ciclopi

III. PALATUL LUI CIRCE

Penelopa

Odiseu

Euriloh

Hermes

Circe

IV. ȚINUTUL UMBRELOR

Penelopa

Odiseu

Circe

1 În transcrierea și în echivalarea substantivelor proprii (eroi, zeițăți, personaje mitologice, denumiri geografice etc.), am optat pentru varianta propusă de Eugen Lovinescu în traducerea *Odiseei*, cea mai apropiată, în opinia noastră, de spiritul limbii române.

VOCILE MORȚILOR

Tiresias
Elpenor
Anticleea
Tiro

VOCILE UMBRELOR

Agamemnon
Ahile, Patrocle, Antiloh, Aiax
Tantal
Sisif

V. CÂNTECUL SIRENELOR

Odiseu
Penelopa
Circe
Sirene

VI. MONȘTRII MARINI

Odiseu
Penelopa
Circe

VII. VACILE SOARELUI

Odiseu
Penelopa
Euriloh
Zeul Helios
Zeus
Calipso

VIII. CU NIMFA CALIPSO, ÎN INSULA OGIGIA

Odiseu
Penelopa
Calipso

IX. ODISEU ȘI NAUSICAA ÎN ȚARA FEACILOR

Odiseu

Penelopa

Ino sau Ceșoasa

Nausicaa

Atena

Arete

Alcinou

Domodocus

Palas Atena

X. CERȘETOR ÎN ITACA

Penelopa

Odiseu

Euricleea

Eumeu

Telemah

XI. OMORUL

Penelopa

Odiseu

Antinou

Eurimah

Euricleea

Naratorul

Odiseea lui Homer este o istorie care se petrece înainte de Istorie, în vremurile mitului, pe când zeii, luând înfățișări omenești, coborau din Olimp și se amestecau printre bărbați și femei spre a interveni în problemele lor.

Povestește faptele vitejești ale lui Odiseu, numit apoi Ulise, din momentul când, odată încheiat războiul Troiei, în care el a fost unul dintre eroii greci, își începe drumul de întoarcere spre Itaca și până ajunge în micul său regat, o insuliță adăpostind capre și țărani, pierdută în Marea Ionică. Trăiește aventuri extraordinare, dramatice, hazlii sau macabre, pline de culoare și de fapte fabuloase, care ne dezvăluie natura fantastică a unei realități unde mare parte din ce se întâmplă este rodul magiei și al forței unor ființe mitologice pe care muritorii trebuie să le îmblânzească sau să le seducă prin „hecatombe“ (sacrificii de animale).

Odiseea este o lume de povești și de dorințe neînfrânate. Bărbați și femei, toți petrec mâncând, bând, dansând, iubindu-se și ascultând istoriile și fabulele spuse de aezi, ce-și trec degetele peste corzile unei țitere.

Întoarcerea lui Odiseu în Itaca durează zece ani – tot atât cât durase și războiul Troiei – ani în care înfruntă monștri și nimfe, vrăjitoare și sirene, furtuni și fiare, farmece și demoni. După nemaipomenite isprăvi, ajunge, deghizat în cerșetor, pe mica lui insulă, unde-i ucide pe toți peștorii care-i râvneau regatul și doreau să se căsătorească cu soția lui.

Îl cunoaște pe fiul său, Telemah, de care s-a despărțit îndată după nașterea acestuia, și o redobândește pe Penelopa. Reîntâlnirea soților

are loc după o scenă apocaliptică. Fapt ce nu-i împiedică să se desfete amândoi „în dragoste plăcută“, după cum zice poemul, iar apoi ei „stau de vorbă/și petreceau istorisind trecutul“¹ (Cântul XXIII).

În acel moment începe acest spectacol.

Naratorul, transformat în Odiseu, își ia locul lângă Penelopa.

Muzică. Umbre. Lumini.

1 Homer, *Odiseea*, traducere de George Murnu, București, Editura Univers, 1971, p. 466.

I

Pânza Penelopei

Odiseu și Penelopa conversează câteva clipe. Nu se aude ce rostesc, ci doar murmurul glasurilor, însoțit de gesturi și atitudini care trădează concentrarea hipnotică a perechii asupra dialogului. Vocile se vor ridica până devin audibile.

ODISEU: În țara lotofagilor. Le-au dat câtorva vâslași dintr-ai mei fructe de lotus din acelea cu care se hrănesc ei. Atunci, pe oamenii mei i-a cuprins moleșeala. Au fost loviți de o paralizie a sufletului. O sfârșeală de neînvins. O dorință smintită de a rămâne acolo, pentru vecie. Ne-am văzut nevoiți, eu și ceilalți tovarăși, să-i târâm cu forța până la corăbii. A fost, aceasta, prima mea aventură, la câteva zile după ce-am ridicat ancora la Troia.

PENELOPA: E frig. Haide, cuibărește-te aici, la adăpostul mantiei. Vreau să-ți simt trupul lipit de al meu.

ODISEU: Mi-e teamă să nu adorm și, când deschid ochii, să mă pomenesc că era doar un vis că mă aflui aici, lângă tine și în Itaca.

PENELOPA: Nu e vis. Este adevărat. S-a întâmplat. Te-ai întors. Ți-ai luat înapoi regatul. Și pe mine. După douăzeci de ani. Vezi pânza asta? Ți plac firele ei colorate? Umbrele și luminile care scânteiază în ea ca niște solzi când o fluturi? Am ținut-o cu mâna mea.

ODISEU: Încă păstrează parfumul mâinilor tale.

PENELOPA: Trei ani din viață îmi sunt topiți în țesătura, în cusăturile și broderiile ei. Nimeni care s-a îndeletnicit vreodată cu războiul

de țesut și cu furca nu le-a hărăzit atâta nesomn cât am pus eu în firele astea.

ODISEU: O roștești cu amărăciune.

PENELOPA: Pânza aceasta e simbolul credinței mele față de tine, Odiseu. Când am început s-o țes, palatul era deja plin de străini care mă cereau de nevastă. Veniseră din tot ținutul, iar unii chiar de pe meleaguri mai îndepărtate. Mă hărțuiau. Îmi spuneau:

(Imitând un pețitor)

„Penelopa, toate căpeteniile aheilor care s-au dus să lupte la Troia alături de regele Agamemnon fie s-au întors, fie au pierit. Odiseu nu s-a întors. Așa că e mort și el, printre ruinele Troiei sau în străfundurile Oceanului. Uită-l! Poartă-te ca o regină care-și cunoaște îndatoririle. Alege-ți de soț pe unul dintre noi. Itaca are nevoie de un rege. Iar tu, frumoasă Penelopa, ai nevoie de un bărbat.“

Nu doar pețitorii mă încredințau că ești mort. Până și familia mea. Și a ta. Și curtenii.

(Imitând un curtean)

„Doamnă, Itaca are nevoie de un rege. Ai aici, la picioarele tale, pe toți stăpânitorii și pe toate căpeteniile din insula Dulihion și din Same și încă mulți alții. Hotărăște-te odată pentru unul dintre ei.“ Atunci, în somn, un zeu mai mărunț mi-a dezvăluit cel dintâi șiretlic de care m-am folosit în acești zece ani spre a câștiga timp, să văd dacă nu cumva te arăți.

„Tinerilor cârmuitori, prieteni care îmi faceți cinstea să doriți a mă lua de soție, ascultați. Fie, vă cred. Odiseu, bărbatul meu, a murit. Dar dați-mi un răgaz. Ca nunta mea să aștepte până isprăvesc pânza ce-i va sluji de giulgiu celui ce a fost stăpânul Itacai și al meu. Ca nimeni să nu poată zice că Odiseu s-a pogorât în Hades, tărâmul umbrelor, fără o pânză măiestrită, țesută de văduva lui drept cinstire adusă amintirii sale.“

I-am mințit cu atâta convingere, încât m-au crezut.

ODISEU: Și ți-a luat trei ani ca s-o țezi?

PENELOPA: Mi-ar fi luat și mai mulți, dacă nu m-ar fi dat de gol una dintre slujitoare. O țeseam ziua, iar noaptea o deșiram. Pânza creștea pe lumină și descreștea la întuneric. Îmi schimbam firele, broderiile, urzeala, le îmbinam altfel de fiecare dată.

„E aidoma timpului“, mi-a spus un filozof. „Înaintează necurmat și totuși nu se mișcă. Ai prins un crâmpei de eternitate în pânza pe care-o țeși, Penelopa.“

ODISEU: Nu și-au dat seama de șiretlic?

PENELOPA: La început, m-au crezut. Și le arătam pânza în fiecare zi. O priveau cu neîncredere. O cercetau, sușoteau, abia îndrăzneau s-o atingă. Bănuiau că în ea se ascunde ceva fermecat, care-i înfricoșă.

ODISEU: Care sclavă te-a trădat?

PENELOPA: Poate că Melanto, una dintre cele pe care le-ai ucis ieri. Se ținea cu Eurimah și mă înnebunea zorindu-mă să mă mărit cu el. Nu știu. Poate m-a pârât alta sau poate mai multe. Căutam să deșir țesătura pe când ele dormeau. Trebuie că m-au surprins. Odată șiretlicul descoperit, am fost silită să termin pânza. Iată de ce mi-e așa de dragă. E un bun adăpost, nu-i așa, Odiseu?

ODISEU: Trupul tău, Penelopa, e un adăpost și mai bun.

PENELOPA: Încă nu e ceasul iubirii, ci acela al istorisirilor. Continuă să-ți depeni povestea.

ODISEU: Să fie povestea noastră, Penelopa. Ajută-mă s-o făuresc din nou. Împarte-o cu mine. De unul singur, n-o am limpede și bine rânduită în amintire. S-o reînviem împreună, ca și cum am fi trăit-o amândoi.

PENELOPA: Vrei să ne jucăm născocind trecutul, Odiseu?

ODISEU: Nu născocindu-l. Ci construindu-l, trăindu-l încă o dată, de-adevăratelea, cu ajutorul închipuirii și al amintirilor, însă acum amândoi împreună. Trecutul, Penelopa, e moale ca lutul, depinde de noi la fel ca și viitorul.

PENELOPA: Bine. Să începem. Când ați scăpat de lotofagi, valurile v-au târât spre...

Muzică. Umbre. Lumini.